

Zpravodaj

Hnutí za občanskou svobodu

ČÍSLO 4

ČERVEN 1989

Vášení spoluobčané,

předkládáme k diskusi účastníkům Hnutí za občanskou svobodu i všem ostatním zájemcům principy, které by se - podle našeho názoru - měly promítnout do znění nové ústavy. Nejde tedy o návrh článků ústavy, nýbrž o zásady, které by nová ústava měla respektovat.

Po zpracování Vašich připomínek se pokusíme vypracovat ideový návrh ústavy.

Připomínky zasílejte na adresy členů Prozatímního koordinačního výboru HOS.

Principy nové ústavy

Žádná společnost si nemůže dovolit žít a fungovat bez určitých pravidel. V moderních společnostech jsou obvykle hlavní zásady soužití občanů stanoveny ústavou. Z ní jsou pak odvozena a jí striktně podléhají všechna další podrobnější pravidla: jak jednotlivé zákony, tak aktuální rozhodnutí výkonné moci.

Jsem rozhodným stoupencem demokratického uspořádání vztahů mezi občany navzájem i v celé společnosti. Nevedou nás k tomu jen důvody ideové a mravní, ale také prostě historické konstatace, že v posledních stoletích se společnost, organizovaná na demokratickém principu - bez ohledu na konkrétní formu vlády - ukázala jako nejefektivnější co do spravedlnosti, humanity a v neposlední řadě i prosperity.

Demokracii je cizí názor, že občané jsou zde kvůli státu. Masaryk se ve svém prvním presidentském poselství k sněmovně dovolává Lincolnovy definice demokracie (vláda lidu, lidem a pro lid) a praví: "Podstata demokracie je v administraci a samosprávě. Demokracie není panování, nýbrž prací k zabezpečení spravedlnosti. A spravedlnost je matematikou humanity."

Demokratický princip, jak byl rozpracován od antiky až po dnešek, předpokládá, že všechna moc je odvozena z vůle lidu, že si však současně tato vůle ukládá nepřekročitelné meze, savazující jí respektovat morálku a přirozené právo, chránit práva jednotlivců, specifických menšin i momentální opozice, jakož i umožňovat pluralitu všech těch názorů, postojů a zájmů, které otevřeně nesměřují k násilné likvidaci demokratické společnosti.

Právě ústava obvykle stanoví ona základní "pravidla hry", jímž jsou podřízeny jak vsájezané vztahy občanů, tak poměr mezi občany a státem. Ústava deklaruje nezadatelná práva občanů, současně však také autoritu státu a jeho zákonů, nakolik byly z vůle lidu a ve prospěch lidu shledány rozumnými a nevyhnutelnými. Tuto autoritu propůjčuje ústava toliko podmíněně - rozhodně ne silám, které by pod záštitou většiny nebo násilí hodlaly provozovat neomezenou svévoli. Proto je vskutku dobrá ústava spíše výčetem nepřekročitelných omezení moci, jejího striktního rozdělení na oblast zákonodárnou, výkonnou a soudní a mechanismů její kontroly, než nějakým pozitivním programem povznesení společnosti.

Odpovídá to tradici demokracie. Její základní problém totiž netkví jen v tom, jak zabezpečit vládu většiny, ale také v tom, jak zabránit jejímu zneužití. Demokratická společnost může velice dobře fungovat i bez psané ústavy - pomineme-li dávnou minulost, viz příklad současné Velké Británie. Naopak špatná ústava - špatná nejen v tom smyslu, že by přímo deklarovala věci zhoubné a nemravné, ale třeba jen v tom, že neskýtá dostatečné záruky lidských práv a že se vyjadřuje příliš ideologickým jazykem a deleguje příliš mnoho pravomocí na jiné zákonné a dokonce podzákonné normy - se může ze záruky demokratické vlády změnit v principiální překážku jejího uplatnění a nástroj totalitního zotročení.

Proto, měla-li naše budoucí ústava plnit svou funkci základního kamene demokratické, spravedlivé a na humanitních principech založené společnosti, měla by se - kromě jiného - držet následujících zásad:

1) Měla by být co možno stručná, právně přesná a hlavně zcela zbavená ideologických pojmů a konstrukcí typu "pracující lid", "marxisticko-leninský vědecký světový názor", "socialistické společenské a státní zřízení", "vedoucí úloha" apod.

2) Neměla by obsahovat neurčitá a časově nevynezaná omezení státní suverenity, vázaná na tu či onu politickou alianci či cokoli podobného. Suverenita republiky může být omezena jen řádnými smluvními závazky a přijatými ustanoveními mezinárodního práva, jejichž sloužitelnost a ústavou potvrdil ústavní soud.

V dalším textu předkládáme některé principy, z nichž by měla vycházet připravovaná ústava. Tyto návrhy si nečiní nárok ani na definitivnost ani na úplnost: předkládáme je k široké diskusi a soustřeďujeme se především na problémy, které jsou podle našeho názoru v současné ústavě opominuty nebo řešeny zcela nevhodně.

I. Principy státního zřízení

Československo je demokratickou republikou, založenou na zastupitelském principu. Moc je rozdělena mezi zákonodárné, výkonné a justiční orgány. Výkonné orgány jsou odpovědné orgánům zákonodárným, přičemž tyto jsou voleny rovnými, přímými a tajnými volbami.

Ústava nesmí zakotvovat privilegované postavení žádné strany ani jiné organizace.

Československo je federací dvou národních republik, České a Slovenské. Dosavadní ústavní pravomoc obou republik není možno omezovat pod žádnými záminkami. Naopak by bylo vhodné, kdyby vedle Československé ústavy existovaly i ústavy obou republik. Všeobecné deklaraci do savadní ústavy o dobrovolném svazku dvou rovnoprávných národů by měl být dán reálný právní základ ústavním postulováním práva na národní sebeurčení až po eventuální odtržení. V rámci České republiky je třeba nově vymezit postavení Moravy a respektem k její historické a kulturní specifičnosti.

Československá republika i obě národní re-

publiky mají své státní symboly, znak, vlajku a hymnu. Nová ústava by měla anulovat necitlivé zásahy do tradiční podoby těchto symbolů, provedené v posledních čtyřiceti letech.

II. Práva občanů

Všech československým občanům se zaručuje:

- ochrana osobní svobody a ochrana osobnosti, rodiny a majetku;
- svoboda pobytu a pohybu na území státu, svoboda opustit stát a kdykoli se do něj vrátit;
- svoboda svědomí a přesvědčení;
- svoboda projevu;
- svoboda přijímat a šířit informace, včetně přístupu k veřejným sdělovacím prostředkům;
- svoboda shromažďovací;
- svoboda spolčovací; včetně svobody zakládat odborová sdružení a politické strany nebo kluby;
- rovnoprávná účast na správě své země - především právo volit a být volen nesmí podle - hat žádné politické diskriminaci;

Tato práva a svobody musí ústava zabezpečit minimálně v rozsahu, stanoveném Paktem o občanských a politických právech. Případná omezení těchto práv z důvodů ohrožení národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku musí být v ústavě a v příslušných zákonech definována tak, aby nemohla být zneužita proti duchu těchto práv a svobod.

III. Hospodářství a ekologie

V souladu s manifestem HOS se domníváme, že ústava by měla zaručit pluralitu forem hospodářského podnikání, a to na základě společenského, družstevního, obecního i soukromého vlastnictví výrobních prostředků. Konkrétní rozvoj těchto forem a jejich vzájemný poměr je věcí vývoje a hospodářské politiky, která musí respektovat politickou vůli občanů a obecní prospěch. Současně musí ústava zabezpečit ochranu zákonně nabytého majetku.

V ústavě by mělo být nové ustanovení o ochraně krajiny a životního prostředí.

IV. Sociální práva a jistoty

Zaručovaná dosavadní ústavou, někdy pouze deklarativně, je nutno bezpodmínečně doplnit zárukami pro nezávislou iniciativu společnosti v této oblasti. Patří sem například právo na svobodnou-odborářskou činnost včetně práva na stávku nebo možnost vytváření různých družstevních, svépomocných a charitativních sdružení.

V. Svoboda výchovy, kultury a vědeckého bádání

Výchova se má dít v duchu humanistických tradic. Všichni občané musí mít rovný přístup ke vzdělání. Podle obou Paktů o lidských právech jsou to výhradně rodiče, kdo mají právo rozhodovat o morální a náboženské výchově svých dětí a kdo současně mají mít možnost volit pro ně školy odpovídajícího zaměření, včetně škol zřízených mimo oblast státního školství.

Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby nesmí podléhat žádným ideologickým omezením. Obě tyto oblasti by měly být organizovány tak, aby se uplatnil princip pluralismu a volné soutěže.

VI. Náboženská práva

Náboženská svoboda je zaručena ústavou a nikdo nesmí být pro své náboženské přesvědčení a pro jeho projevy diskriminován. Tato svoboda zahrnuje právo projevovat svou víru sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, a to prováděním náboženských úkonů a obřadů, vyučováním, šířením publikací apod. Náboženská svoboda zahrnuje právo věřících a církví organizovat se podle svých vnitřních norem a bez zásahů státu si vybírat své duchovní představitelé.

VII. Práva národnostních menšin

Kromě obou státních národů žije ve společné republice značné množství příslušníků národnostních menšin: Maďarů, Poláků, Ukrajinců - Rusínů, Němců, Cikánů - Romů a Židů. Je nevyhnutelné uznat existenci obou posledně zmíněných národností, které dosavadní ústavní zákon pomíjí (ač Cikáni - Romové jsou druhou nejpočetnější menšinou v ČSSR). Příslušníkům národnostních menšin musí být nad rámec běžných občanských práv zajištěna specifická menšinová práva, individuální i kolektivní. Stát bude usnadňovat styk národností menšiny s jejím kmenovým národem a bude všemožně podporovat rozvoj školství a kultury národnostních menšin v jejich vlastních jazycích. Jakákoli forma programové asimilace menšiny je ústavně zakázána.

VIII. Justiční systém

Soudní soustava musí být bezpodmínečně doplněna o Ústavní soud a o soustavu správních soudů. Ústavní soud bude povinen, a to i na základě individuálních návrhů občanů, zkoumat soulad zákonů předpisů nižší úrovně a jejich konkrétně použitých interpretací s ústavou ČSSR. Zjistí-li nesoulad, má právo a povinnost účinnost těchto zákonů i z nich odvozených rozhodnutí pozastavit. Správní soudy budou povinny na žádost kteréhokoli účastníka správního řízení přezkoumat jakékoli správní rozhodnutí. Soudcové všech nejvyšších soudních grémíí by měli být voleni, a to na období velmi dlouhé, aby se tak zabezpečila jejich nezávislost.

Dále navrhuje zvážit možnost zavedení potní soudů. Navrhujeme zavést instituci vyšetřovacího soudce, který by na rozdíl od dnešní komplikované symbiozy policejního vyšetřovatele a prokurátora nesl plnou odpovědnost za průběh trestního řízení. Role a možnosti obhajoby v trestním řízení by měly být posíleny. Posléze by měla být obnovena možnost soukromé žaloby ve věcech trestních, zvláště v těch případech, kdy žalované trestné činy byly spáchány státními orgány nebo jejich příslušníky.

IX. Branná povinnost

V ústavě by mělo být ustanovení, že nikdo nesmí být nucen k službě ve zbraní, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo náboženským přesvědčením. Pro tyto "odpírače" musí být zřízena náhradní pracovní služba nemilitárního charakteru.

26. června 1989

Prozatímní koordinační výbor
Hnutí za občanskou svobodu

Rudolf Batták,	Křižíkova 78, 186 00 Praha 8
Václav Benda,	Karlovo nám. 18, 120 00 Praha 2
Pavel Bratinka,	Sukova 3, 160 00 Praha 6
Ján Čarnogurský,	Adlerova 10, 841 02 Bratislava - Dúbravka
Jaromír Glac	Revoluční 254 73532 Rychvald
Tomáš Hradílek,	Zahradní 892, 751 31 Lipník nad Bečvou
Ladislav Lis,	Šiškova 1228, 182 00 Praha 8
Ivan Mašek,	Na Štáhlavce 16, 160 00 Praha 6
Pavel Nauman,	Špálava 24, 162 00 Praha 6
Jan Ruzl,	Kremelská 104, 100 00 Praha 10
František Řehánek,	Lelekovice u Brna 335, 664 31
Jaroslav Šabata,	Chorázova 3, 602 00 Brno
Milan Šimečka,	Pražská 35, 800 00 Bratislava